

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті досліджено роль промисловості у господарському комплексі Хмельницької області. Проаналізовано стан промислового розвитку області, динаміку основних показників за період з 2010 по 2014 рік. Розглянуто пріоритетні завдання інноваційного розвитку промисловості регіону та заходи для їх реалізації в контексті реалізації Програми соціально-економічного розвитку та Програми залучення інвестицій в економіку Хмельницької області.

Ключові слова: промисловість, показники промислового розвитку, інвестиції, інноваційний розвиток, динаміка обсягу виробництва промислової продукції.

HRYHORUK P. M., ZAVGORODNIA T. P.
Khmelnytskyi National University

ANALYSIS OF INDICATORS OF THE INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF KHMELNYTSKYI REGION

The role of the industry in economic complex of Khmelnytskyi region is studied in the article. The state of industrial development of the region, dynamics of main indicators for the period from 2010 to 2014 is analyzed. It was concluded that despite the growth of industrial production at current prices, business activity was not successful. It was concluded that despite the growth of industrial production at current prices, business activity was not successful. In all industries except electricity supply, there was unprofitableness of activity due to the loss of markets by banning the export of domestic goods by Russia. The number of employees is reduced. However, it found that Khmelnytskyi region has the potential to improve the situation, primarily by attracting foreign investment. Presented priorities of industry development in the region and measures for their implementation in the context of the socio-economic development and Programmes to attract investments to the economy of Khmelnytskyi region. The ways of the industrial sector of the region in 2016 are considered.

Keywords: industry, indicators of industrial development, investment, innovation development, the dynamics of industrial production.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Серед завдань економічної політики на рівні регіону одним з найважливіших є створення передумов для ефективної роботи промисловості. Без подолання спаду виробництва й переведення його на траєкторію зростання неможливо розв'язати жодної соціально-економічної проблеми. Розвиток промисловості як генератор науково-технічного прогресу й інновацій сприятиме зростанню економічного потенціалу регіону, підвищенню його конкурентоспроможності, всебічному задоволенню потреб населення.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів розвитку промисловості на регіональному рівні присвячені праці І.О. Александрова, О.І. Амоші, В.П. Вишневського, В.М. Геєця, Т.С. Клебанової, М.А. Кизима, Н.В. Тарасової та багатьох інших [1–6]. В них розглянуто засади забезпечення промислового розвитку України та її окремих регіонів у контексті соціального та людського розвитку, досліджено ресурсне забезпечення діяльності промислових підприємств. Проаналізовано ознаки сучасної промислової політики і завдання із забезпечення змін в економіці регіону, які передбачають перехід до інноваційного шляху розвитку, досліджено основні типи перепон на шляху оновлення промислових видів діяльності на інноваційній основі, а також розкрито роль держави, бізнесу, наукових і прикладних досліджень у подоланні негативних тенденцій, які уповільнюють або унеможливають економічний розвиток, за рахунок промислового сектору економіки.

Формулювання цілей статті. Кожен регіон має свою специфіку, історичні, етнічні, географічні, демографічні особливості, своєрідний природно-ресурсний потенціал, певний рівень соціально-економічного розвитку і спеціалізації господарства. Метою статті є аналіз показників промисловості Хмельницької області, що дасть можливість виявити відповідність траєкторії розвитку території до її природних і соціально-економічних ресурсів, потреб ринку, встановити основні шляхи підвищення ефективності та пріоритети розвитку галузі в умовах ринкових реформ.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Хмельницька область входить до складу Подільського економічного регіону України разом з Вінницькою та Тернопільською областями. Вона є другою за потужністю розвитку та чисельністю населення в цьому регіоні.

Промисловість займає важливе місце в господарському комплексі області. Для індустріального розвитку тут є всі сприятливі умови: достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, нерудних корисних копалин, сільськогосподарської сировини. Її спеціалізація визначається як традиційна для Поділля

– це легка, харчова, машинобудівна промисловість, виробництво будівельних матеріалів. Розвинуті також деревообробна, паливно-енергетична, хімічна та інші галузі. За рахунок розташування Хмельницької АЕС можна говорити про електроенергетику як галузь спеціалізації.

Однак, незважаючи на це, Хмельницька область не відноситься до регіонів з розвинутою промисловістю. Така ситуація склалась внаслідок диспропорції у регіональному розвитку промисловості України. На підприємствах області на кінець 2015 р. вироблялось всього 1,8% промислової продукції України, формувалось 2,0% валового регіонального продукту [7]. Промисловість має певні особливості розміщення на території області. Тут сформувався два промислових вузли:

- Хмельницький (машинобудування, харчова, легка, промисловість будівельних матеріалів);
- Кам'янець-Подільський (харчова, машинобудування, легка і промисловість будівельних матеріалів),

Поряд з обласним центром важливу роль відіграють міста Шепетівка та Кам'янець-Подільський. Шепетівка – промисловий вузол на півночі області, спеціалізується на металообробці, деревообробці, промисловості будівельних матеріалів, харчовій та легкій промисловості. Формується ще один вузол – Славутський (енергетика, машинобудування, будівельні матеріали, легка і харчова промисловість). Більшість малих міст і селищ міського типу – це багатогалузеві промислові центри. В них розвинуті переважно легка і харчова промисловість, виробництво будівельних матеріалів.

Важливе місце серед галузей промисловості займає машинобудування. Воно має швидкі темпи розвитку і досить складну структуру. Підприємства цієї галузі випускають верстати, ковальсько-пресове устаткування, трансформатори, дереворізальні інструменти, плуги, сільськогосподарські машини, кабель, електротехнічні вироби. Найбільшими підприємствами області цієї галузі є:

- ДП «Новатор», яке здійснює виробництво та ремонт виробів військового призначення, авіаційної апаратури, виробництво лічильників газу, води, електроенергії, виробів медичного призначення, телевізійної техніки;
- ПАТ «Укрелектроапарат», орієнтоване на виробництво електричних трансформаторів;
- ПАТ «Хмельницький завод КПУ «Пригма – Прес», діяльність якого орієнтована на проектування та виробництво устаткування для виготовлення виробів з дроту;
- ПАТ «Красилівський машинобудівний завод», який виготовляє тракторні навантажувач, гідравлічні підйомники, автоцистерни, обладнання для переробки сільськогосподарської продукції, апарати для опалення та гарячого водопостачання, резервуари;
- ТДВ «Кам'янець-Подільський електромеханічний завод», який спеціалізується на виробництві такої продукції, як низьковольтна комутаційна електроапаратура, опалювальна техніка (побутові опалювальні газові котли та мінікотельні), медична техніка та товари народного споживання;
- ДП «Красилівський агрегатний завод», який виконує державні замовлення на вузли та агрегати до авіаційної техніки та випускає широку номенклатуру товарів народного споживання, а з 2001 року виготовляє опалювальні апарати «Вулкан»;
- ПАТ завод «Темп», який здійснює виробництво металопродукції виробничо-технічного призначення, сільськогосподарської техніки;
- ПАТ завод «Строммашина», продукцією якого є обладнання технологічної лінії для заводів по виробництву цегли, обладнання для первинної переробки льону.

Крім того, металообробні і ремонтно-механічні підприємства є у Красилові, Летичеві, Волочиську, Старокостянтиніві, Шепетівці.

Провідне місце займає харчова промисловість [8]. У ній виділяються цукрова, м'ясна, молочна, спиртово-горілчана, борошномельна, плодоовочеконсервна, кондитерська. На першому місці серед них за обсягом продукції – цукрова промисловість. У Хмельницькій області виробляється щорічно 350–300 тис. т цукру. Найбільші цукрові заводи розміщені у Хмельницькому, Шепетівці, Кам'янець-Подільському, Теофіполі, Городку, Деражні та ін. Плодоовочеконсервна промисловість розвивається, як і цукрова, на місцевій сировині. Переробка овочів і фруктів здійснюється на Кам'янець-Подільському, Сатанівському, Меджибізьському, Віньковецькому, Новоушицькому консервних та Кам'янець-Подільському соковому заводах, в цехах багатьох колгоспів. Молочна промисловість виробляє масло, сир, цільномолочні продукти, сухе знежирене молоко. Найбільшими підприємствами цієї галузі є Хмельницький і Кам'янець-Подільський молокозаводи, Городецький молочноконсервний, Старокостянтинівський завод сухого знежиреного молока, Славутський, Дунаєвський, Ізяславський, Летичівський, Шепетівський маслозаводи, Теофіпольський, Полонський, Волочиський, Віньковецький сирзаводи. М'ясна промисловість представлена Хмельницьким, Кам'янець-Подільським, Шепетівським м'ясокомбінатами, Шепетівським заводом м'ясокісткового борошна, а також цехами, які переробляють м'ясо, при районних харчокомбінатах. Основна продукція – м'ясні консерви, ковбаси, субпродукти, желатин, ферменти, м'ясокісткове борошно та ін. Підприємства борошномельної, кондитерської та інших галузей харчової промисловості розміщені більш-менш рівномірно на всій території області.

Легка промисловість розвивається на основі переробки місцевої (шкіра) і девізної сировини (вовна, бавовна, текстиль, шкіра). В ній виділяються такі галузі: швейна, текстильна, взуттєва, трикотажна,

галантерейна. Текстильна промисловість розвивається у Кам'янець-Подільському (бавовняна фабрика), Славуті і Дунаївцях (суконні фабрики).

Швейна промисловість представлена фабриками у Хмельницькому, Славуті, Волочиську, Летичеві, Старій Ушиці. Є ряд цехів та ательє індивідуального пошиття одягу у багатьох населених пунктах. Галантерейна промисловість випускає товари широкого вжитку – шкіряні й текстильні. Найбільшим її підприємством є шкіргалантерейна фабрика у Хмельницькому. Взуттєва промисловість розвивається у Хмельницькому, а трикотажна – Хмельницькому і смт Чорний Острів.

На базі місцевих покладів нерудних корисних копалин розвивається промисловість будівельних матеріалів. Вона випускає залізобетонні конструкції (Хмельницький, Кам'янець-Подільський, Славута), силікатні стінові матеріали і руберойд (Славута), цемент, вапно, керамзит, асфальт та ін. Важливе місце займає скляна і фарфоро-фаянсова промисловість. Вона розвинута у Славуті (скляний і склофарфоровий заводи) і у Попонному (фарфоровий завод). Лісова і деревообробна промисловість випускає меблі, тару, будівельні матеріали, папір, картон. Найбільші підприємства – меблеві фабрики в Хмельницькому, Кам'янець-Подільському, Ізяславі, Летичеві, меблеві цехи у Славуті, Старокостянтинові; деревообробний комбінат у Шепетівці, картонно-паперова фабрика в Понінці. Товари побутової хімії випускають хімічні заводи в Славуті та Хмельницькому. Розвивається електроенергетика: в м. Нетішин діє Хмельницька АЕС, що підключена до енергосистем України і країн Центральної Європи. В області налагоджено виробництво культтоварів (Хмельницький, Кам'янець-Подільський, Шепетівка) і музичних інструментів (Ізяслав).

Дослідимо динаміку показників промислового розвитку Хмельницької області за період з 2010 по 2014 р., скориставшись матеріалами Головного управління статистики у Хмельницькій області [9]. Загальна характеристика показників представлена в табл. 1

Таблиця 1

Основні показники промислового розвитку Хмельницької області

Назва показника	Од. вим.	Значення показників					Темпи зростання ланцюгові, %			
		2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2011 р./ 2010 р.	2012 / 2011	2013 / 2012	2014 / 2013
Обсяг реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах)	млн грн.	11807,2	15045,2	16618,9	17552,5	19996,6	127,4	110,5	105,6	113,9
Капітальні інвестиції	млн грн.	1155,4	1275,6	663,9	888,6	924,1	110,4	52,0	133,9	104,0
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств	%	3,8	4,8	6,0	6,9	-6,6	126,3	125,0	115,0	-
Частка збиткових підприємств	%	34,1	36,5	41,2	40,9	37,7	107,0	112,9	99,3	92,2
Середньорічна кількість зайнятих працівників	тис. чол.	52,9	50,0	48,7	47,6	45,7	94,5	97,4	97,7	96,0
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників галузі	грн.	2165	2570	2918	3207	3570	118,7	113,5	109,9	111,3

Згідно з наведеними даними, обсяг реалізованої продукції промисловості протягом досліджуваного періоду зростав, однак найвищим темп зростання спостерігався у 2011 р. Це пов'язано з початком виходу вітчизняної економіки з економічної кризи 2008–2009 рр. Однак, незважаючи на зростання обсягів реалізованої промислової продукції, у 2014 р. діяльність підприємств була загалом збитковою – показник рентабельності операційної діяльності має від'ємне значення. Це пов'язано з тим, що багато підприємств було орієнтовано на ринки Російської федерації та мали тісні економічні стосунки з підприємствами Донбасу, які частково знаходяться на тимчасово окупованій території. При цьому частка збиткових підприємств поступово зменшувалась. Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції відображена на рис. 1.

Кількість зайнятих працівників у промисловості щороку зменшувалося у середньому на 2–4 %, хоча середня заробітна плата в галузі зростала і перевищувала цей показник у середньому по області. Для

порівняння, у 2014 р. середня заробітна плата одного працюючого по Хмельницькій області становила 2878 грн, а у промисловості – 3570 грн, що на 25% вище.

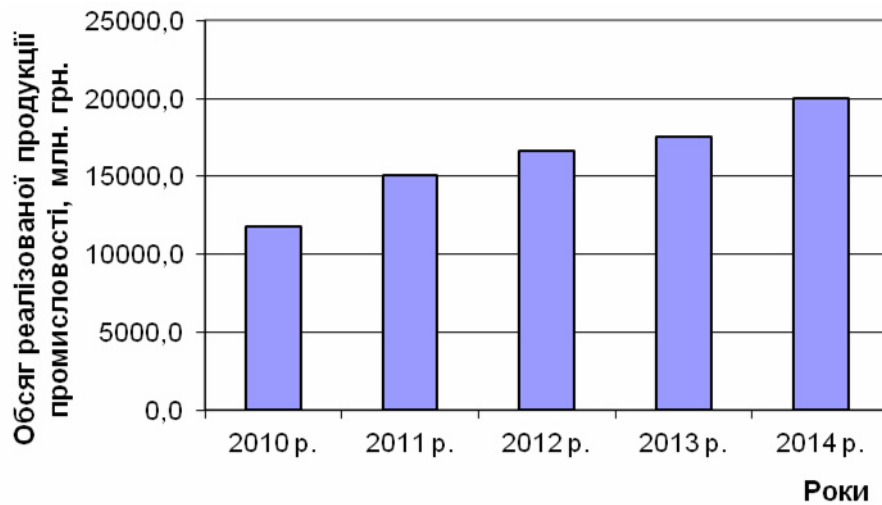

Рис. 1. Динаміка зміни показника обсягу реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах)

З 2013 р. спостерігається зростання показника обсягу капітальних інвестицій у виробництво, однак вони переважно здійснювались за рахунок самих підприємств.

Промисловість Хмельниччини має багатогалузеву структуру. Розглянемо показники реалізації промислової продукції за окремими видами економічної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Структура реалізованої промислової продукції

Показники	Значення показників									
	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку
Промисловість, всього	11807,2	100	15045,2	100	16618,9	100	17552,5	100	19996,6	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	107,9	0,9	230,6	1,5	219,4	1,3	245,6	1,4	262,4	1,3
Переробна промисловість	8026,7	68	9764,6	64,9	10872,8	65,4	11869,7	67,6	14463,4	72,3
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3523,6	29,8	4876,2	32,4	5341,2	32,2	5242,7	29,9	5048,4	25,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	148,9	1,3	173,9	1,2	185,5	1,1	194,5	1,1	222,5	1,1

Як випливає з представлених даних, основним видом промисловості в регіоні є переробна промисловість, на неї припадає близько 2/3 загального обсягу промислової продукції. Також важливе місце в регіональній економіці займає постачання електроенергії завдяки тому, що на території області розташована Хмельницька атомна станція (м. Нетішин).

В структурі переробної галузі промисловості (табл. 3) близько половини обсягу реалізованої продукції припадає на виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. Ще чверть продукції становить виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції. Натомість продукція машинобудування протягом досліджуваного періоду становила від 11% до 14%. Позитивним є те, що частка цього виду продукції зростала. Металургійне виробництво, виробництво

готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування в структурі промислової продукції переробної галузі, займало від 5% у 2010 р. до 7% у 2014 р. Ця частка також зростала, що є позитивною тенденцією. Структура обсягу виробництва продукції переробної галузі промисловості у 2014 р. наведена на рис. 2.

Таблиця 3

Структура реалізованої промислової продукції переробної галузі

Показники	Значення показників									
	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.
Переробна промисловість	8026,7	100%	9764,6	100%	10872,8	100%	11869,7	100%	14463,4	100%
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	3704,9	46%	4354,9	45%	4840,2	45%	5232,6	44%	6518,0	45%
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	287,7	4%	352,7	4%	381,7	4%	398,5	3%	468,4	3%
виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	234,5	3%	174,1	2%	194,2	2%	237,7	2%	387,5	3%
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	2034,4	25%	2574,4	26%	2745,8	25%	3019,8	25%	3437,8	24%
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	402,3	5%	505,6	5%	785,6	7%	804,5	7%	1003,0	7%
машинобудування	922,4	11%	1235,2	13%	1297,5	12%	1589,2	13%	2009,3	14%
інші види	440,5	5%	567,7	6%	627,9	6%	587,4	5%	639,3	4%

Важливу роль під час аналізу динаміки обсягів виробництва відіграє індекс промислової продукції – відносний показник, що характеризує зміну обсягу виробленої продукції у поточному періоді порівняно з базисним. Починаючи з 2009 року, він розраховується відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері за Методикою, затвердженою наказом Держкомстату від 008.2005 № 224, яка розміщена на веб-сайті Держстату України [10]. Розрахунок індексу базується на даних про динаміку виробництва за постійним набором товарів-представників та структурі валової доданої вартості за базисний рік. З 2013 року розрахунок індексу здійснюється за видами діяльності в секціях «В» – Добувна промисловість і розроблення кар'єрів, «С» – Переробна промисловість, «D» – Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (крім групи 35.3) відповідно до Класифікації видів економічної діяльності ДК 009:2010 [11]. За базисний прийнято 2010 рік. Значення індексу промислової продукції за досліджуваний період наведені в табл. 4.

Як видно з представлених даних, загалом для промислового виробництва значення індексу знижувалось, що є негативним явищем. Така ж тенденція мала місце до 2013 р. і для добувної і переробної галузей промисловості, хоча у 2014 р. значення індексу перевищило 100%. Для видів переробної промисловості істотне падіння індексу у 2014 р. мало місце для текстильного виробництва, металургійного

виробництва, хімічної продукції, гумових і пластмасових виробів. Натомість зросло виробництво продукції машинобудування, харчових виробів, виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності.

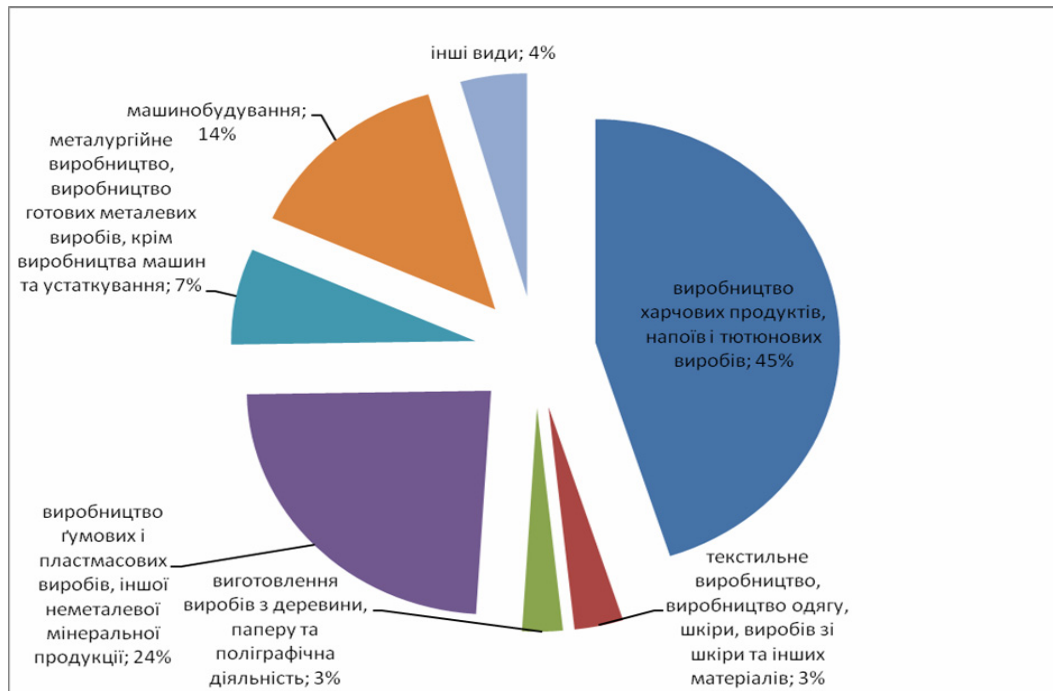

Рис. 2. Структура обсягу виробництва продукції переробної галузі промисловості у 2014 р.

Таблиця 4

Значення індексу промислової продукції

Галузь промисловості	Код за КВЕД–2010	Значення показника				
		2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Промисловість	V+C+D	104,9	109,2	101,2	97,6	97,8
Добувна та переробна промисловість	V+C	106,1	108,6	103,8	94,5	105,7
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	V	100,5	137,9	96,2	87,3	98,1
Переробна промисловість, з неї:	C	106,3	107,7	104,1	94,7	106
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	10–12	102,7	101,5	101,2	85,4	131,2
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	13–15	152,5	106,8	119,9	95,1	85,2
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	13-15	88,9	84,6	86,2	117,1	154,8
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	94,5	83,5	95,5	–	–
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	–	–	–	85,9	70,2
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	108,5	113,4	95,5	–	–
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	98,7	113,5	102	103,4	90
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	24, 25	105,6	101,4	140,3	93,7	84,4
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	26–30	114,8	111,3	100,9	98,3	100,2
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	102,1	110,7	94,7	104,7	81,5

Аналіз рисунка показує, що для добувної промисловості і постачання електроенергії загалом мала місце тенденція до зниження його значення, а для переробної промисловості індекс знаходився приблизно на одному рівні, мінливість була незначною. Також варто відзначити зростання значення індексу у 2014 р. для добувної і переробної галузей промисловості.

Розглянемо показники зайнятості (табл. 5). З представлених даних випливає, що загальна кількість осіб, зайнятих в економіці області, протягом досліджуваного періоду зменшувалась. Так само мала тенденцію до зниження і загальна кількість зайнятих у промисловому виробництві. При цьому частка працівників галузі промисловості в їх загальній кількості практично не змінювалась і незначно коливалась в межах 41%.

Таблиця 5

Показники зайнятості

Види економічної діяльності	Рік	Усього, осіб	у % до загального показника	У тому числі					
				великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства	
				осіб	у % до загального показника відповідного виду діяльності	осіб	у % до загального показника відповідного виду діяльності	осіб	у % до загального показника відповідного виду діяльності
Усього	2011	125027		27377		51404		46246	
промисловість		50016	40,0	19276	38,6	20374	40,7	10366	20,7
Усього	2012	119391		10862		65584		42945	
промисловість		48738	40,8	7559	15,5	31774	65,2	9405	19,3
Усього	2013	115890		12268		61834		41788	
промисловість		47635	41,1	9575	20,1	28777	60,4	9283	19,5
Усього	2014	111937		13089		59374		39474	
промисловість		45723	40,8	8257	18	29061	63,6	8405	18,4

В структурі підприємств за розмірами близько двох третин працюючих на промисловому виробництві здійснюють свою діяльність на середніх підприємствах. Кількість працюючих на великих і малих підприємствах у досліджуваній період була практично однаковою.

Фінансові результати діяльності промислових підприємств до оподаткування наведені в табл. 6.

Як видно з представлених даних, у 2014 р. мало місце від'ємне сальдо фінансових результатів, отже, діяльність промислових підприємств була збитковою. Це можна пояснити тим, що частина підприємств області втратила ринки збуту внаслідок військових дій на сході країни та заборони експорту вітчизняних товарів з боку Росії. При цьому хоча частка підприємств, які були збитковими, практично не змінилась, найбільш постраждали експортоорієнтовані підприємства, діяльність яких була пов'язана з виробництвом гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, металургійним виробництвом, виробництвом готових металевих виробів.

Таблиця 6

Фінансові результати діяльності промислових підприємств до оподаткування

Рік	Фінансовий результат (сальдо), тис. грн.	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн.
2011 р.	514156,4	63,5	704715,7	36,5	190559,3
2012 р.	211022,2	58,8	578950,9	41,2	367928,7
2013 р.	413130,2	59,1	940065,9	40,9	526935,7
2014 р.	-2947171,3	62,3	1130585,3	37,7	4077756,6

Аналіз показників рентабельності промисловості за галузями (табл. 7) показує, що у 2014 р. збитковими були всі галузі, крім галузі, яка забезпечує постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Це, в свою чергу, пояснюється попитом на електроенергію, яку надає

Хмельницька атомна станція. Відзначимо також, що галузь водопостачання; каналізації та поводження з відходами є збитковою з 2012 р., що пов'язано, в першу чергу, із заборгованістю споживачів цих послуг та несвоєчасною їх сплатою.

Таблиця 7

Рівень рентабельності (збитковості) за галузями промисловості

Галузь промисловості	Значення показника, %				
	2010 р.	2010 р.	2010 р.	2010 р.	2010 р.
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-0,1	5,4	0,6	-1,0	-3,3
Переробна промисловість	-	-	6,1	8,7	-8,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-8,4	31	6,9	1,6	3,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,9	5,5	-6,1	-8,8	-7,4

Аналіз показників рентабельності за галузями переробної промисловості (табл. 8) показує, що найбільш рентабельною була галузь машинобудування.

Таблиця 8

Рівень рентабельності (збитковості) за галузями переробної промисловості

Галузь переробної промисловості	Значення показника, %				
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	-0,1	5,4	6,5	6,7	5,2
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	5,1	6,1	6,4	8,7	5,5
виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	-	-	-1,9	2,5	-2,0
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	11,7	7,5	9	7,3	-33,9
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	-1,6	0,7	-2,1	3,8	-1,6
машинобудування	1,7	-6,4	4,8	20,2	26,3

Розглянувши показники оплати праці за галузями промисловості Хмельницької області (табл. 9), можна зробити висновок, що мало місце її зростання протягом досліджуваного періоду часу. При цьому найвищою вона була в галузі постачання електроенергії за рахунок високого рівня оплати праці працівників Хмельницької атомної станції. Найнижчою заробітна плата була в галузі водопостачання; каналізації та поводження з відходами. Динаміка середньомісячної заробітної плати загалом по промисловості та за галузями наведена на рис. 3.

Таблиця 9

Середньомісячна заробітна плата

Галузь	Значення показника, грн.				
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Промисловість загалом	2165	2570	2918	3207	3570
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1422	1932	2300	2480	2638
Переробна промисловість	1703	2076	2295	2479	2852
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3464	3968	4697	5251	5676
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1607	1706	1821	2139	2308

Таким чином, розглянувши основні характеристики діяльності промислових підприємств Хмельницької області за період з 2010 по 2014 р., можна зробити висновок, що попри зростання обсягів реалізації промислової продукції у фактичних цінах, діяльність підприємств не було успішною. В усіх галузях, крім постачання електроенергії, мала місце збитковість діяльності. Скорочувалась кількість працюючих на виробництві.

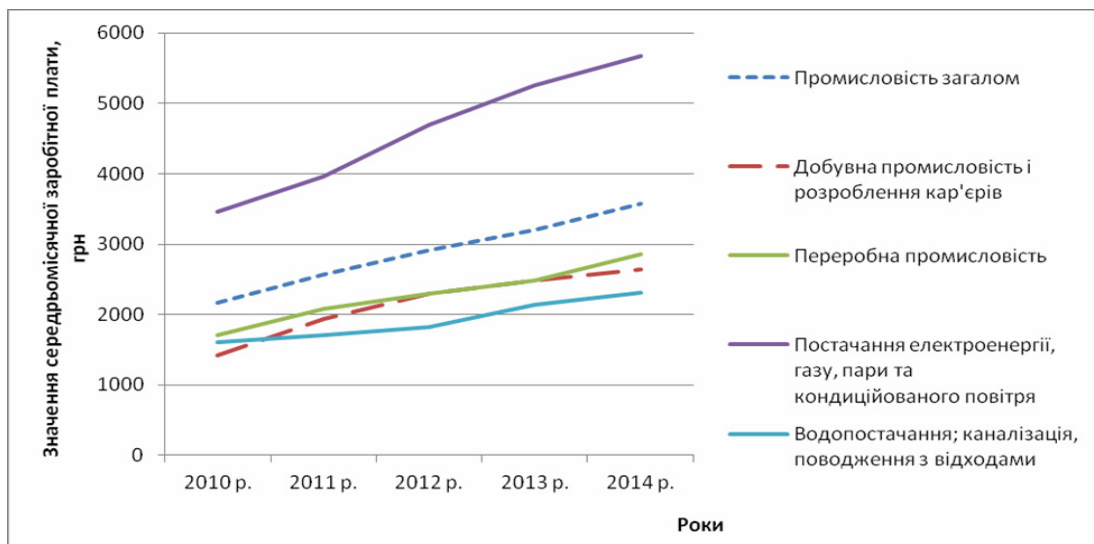

Рис. 3. Динаміка середньомісячної зарплати

Однак, незважаючи на це, Хмельницька область має достатній потенціал для покращення ситуації. Протягом 2015 року Хмельниччина експортувала товари вітчизняного виробництва до майже 70 країн світу. Є попит на подільські товари у Польщі, Латвії, Німеччині, Іраку, Казахстані та інших країнах. Здебільшого за кордон вивозилися електричні трансформатори великої потужності, збіжжя та продукти харчування, текстильні та санітарно-технічні вироби з фарфору. Активно реалізуються заходи з енергозбереження, зокрема, скорочення споживання газу. У 2015 році у Хмельницькій області використано газу на 21% менше, порівняно з 2014 роком.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку області, на 31 грудня 2015 року становить майже 170 млн доларів. Економіку Хмельниччини інвестують представники 43 країн світу. Підтвердженням сприятливого інвестиційного клімату в регіоні є тривала успішна робота на теренах області таких іноземних компаній, як нідерландські «CRH Poland Products & Distribution B.V.» та «Affinia Netherlands Holdings», чеська «PEKM Kabeltechnic S.R.O.», польські «Wix-Filtron Sp. Z O.O.» та «Inter Cars SA» [12].

Залучається міжнародна технічна допомога в соціально-економічний розвиток області, зокрема у рамках міжнародного проекту технічної допомоги Агентства з міжнародного розвитку США «Муніципальна енергетична реформа в Україні» Хмельницькою міською радою продовжується розробка Плану дій зі сталого енергетичного розвитку (ПДСЕР) міста Хмельницький на 2015–2025 роки.

Забезпечення подальшого соціально-економічного розвитку та вирішення проблемних питань регіону буде здійснюватися шляхом реалізації пріоритетів, завдань та заходів на 2016 рік, визначених у програмі соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2016 рік [12].

Розвиток промислового сектору у 2016 році буде забезпечуватися шляхом реалізації заходів, що передбачають:

- залучення інвестицій у розвиток підприємств, створення умов для інноваційного розвитку;
- технологічне переоснащення промислового виробництва, введення в експлуатацію нових виробництв, створення нових робочих місць;
- сприяння розвитку пріоритетних галузей промисловості, реалізації політики імпортозаміщення та внутрішньо-обласної кооперації;
- підвищення науково-технічного та виробничого потенціалу підприємств області у рамках виконання державного оборонного замовлення; підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва та нарощування експортного потенціалу підприємств;
- впровадження сертифікованих за європейськими стандартами виробництв, сучасних ресурсо- та енергозберігаючих технологій та обладнання;
- сертифікацію систем управління якістю та систем управління безпечністю харчової продукції на підприємствах області;
- сприяння підготовці підприємств області до виробництва продукції з урахуванням вимог технічних регламентів, що відповідають європейським директивам;
- залучення промислових підприємств до участі у регіональних та міжнародних виставково-ярмаркових заходах, проведення презентацій продукції промислових підприємств з метою пошуку потенційних партнерів та освоєння нових ринків збуту.

На підвищення інноваційного рівня економіки у 2016 році спрямована реалізація заходів, що передбачають:

- інвестування інноваційної діяльності підприємств;
- сприяння та надання допомоги підприємствам при розробленні та впровадженні у виробництво інноваційних проєктів;
- проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у промисловості та налагодження співпраці між навчальними закладами та підприємствами;
- сприяння збільшенню кількості інноваційно активних підприємств у промисловості області;
- підвищення рівня знань і кваліфікації працівників.

Пріоритетним напрямом є залучення інвестицій в економіку регіону. З метою створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій та зростання інвестиційної привабливості регіону в області реалізується Програма залучення інвестицій в економіку Хмельницької області на 2011–2020 роки [13]. Основними завданнями Програми є залучення інвестицій в економіку області, формування позитивного іміджу області та його популяризація серед потенційних інвесторів, створення сприятливих умов для ведення бізнесу та інвестування капіталу в економіку області суб'єктами господарювання різних форм власності, залучення іноземних інвесторів, забезпечення участі області у реалізації національних проєктів, моніторинг інвестиційної діяльності та задіяння додаткових стимулів залучення інвестицій для вирішення проблем соціально-економічного розвитку області, в першу чергу пріоритетних. Проводяться зустрічі з потенційними інвесторами, поширюється інформація про інвестиційний потенціал регіону.

Залучення інвестицій в економіку області у 2016 році буде забезпечуватися шляхом реалізації заходів, що передбачають:

- стимулювання процесу залучення інвестицій у «точки економічного зростання» регіону шляхом розробки та поширення інвестиційних пропозицій проєктів стратегічного значення для розвитку області;
- визначення площадок, на базі яких можуть бути створені індустріальні парки;
- удосконалення системи інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, у тому числі через підготовку та розповсюдження презентаційних матеріалів про Хмельницьку область, рекламно-іміджевої продукції, інвестиційних паспортів області та її адміністративно-територіальних одиниць;
- забезпечення інформаційного супроводу іноземних інвесторів, розробка дорожньої карти інвестора;
- розвиток державно-приватного партнерства з метою реалізації важливих для регіонів інвестиційних проєктів у сфері модернізації виробництва, впровадження енергозберігаючих технологій, вирішення проблем житлово-комунального господарства;
- розвиток інфраструктури підтримки інвестиційної діяльності для сприяння у реалізації інвестиційних проєктів.

Оскільки інвестиційні процеси в області розвиваються у тісному взаємозв'язку із загальнодержавними тенденціями інвестування, основні бар'єри інвестиційної діяльності є типовими як для регіону, так і для України в цілому, та вимагають консолідації зусиль на різних рівнях державного управління для їх усунення. Загальними чинниками, які гальмують процеси залучення інвестицій, є недосконалість, нестабільність та суперечливість законодавчої бази, яка регулює інвестування капіталу на території України, суттєві бюрократичні бар'єри започаткування та провадження інвестиційної діяльності тощо.

Регіональними проблемами залучення ефективних інвестицій в економіку області є [13]:

- відсутність регіональної системи маркетингу та промоції, недостатня розвиненість інфраструктури підтримки інвестиційної діяльності;
- низька зацікавленість внутрішнього інвестора, відсутність дієвих механізмів стимулювання внутрішніх інвестицій на регіональному рівні;
- безсистемність роботи з іноземними інвесторами;
- неналежна система інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності;
- нерегулярність, а в багатьох випадках відсутність взагалі, фінансування програм та заходів з провадження інвестиційної діяльності.

Аналіз причин виникнення вищевикладених проблем засвідчує, що їх вирішення лежить в площині системного залучення інвестицій в економіку, починаючи зі створення нормативно-правової бази на рівні держави та залучення організаційного та фінансового ресурсів для всебічного сприяння інвестуванню.

Висновки. Таким чином, в статті проаналізовано основні тенденції промислового виробництва Хмельницької області за 2010–2014 рр. Зроблено висновок, що попри деякі негативні тенденції, пов'язані з політичними, економічними та зовнішніми чинниками, Хмельниччина має достатній потенціал для подальшого розвитку промислового виробництва. Досліджено інституційні чинники забезпечення такого розвитку, визначені загрози та перешкоди і шляхи їх подолання. Проаналізовано Програму соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2016 рік та основні завдання, які стоять перед керівництвом області стосовно покращення ситуації в галузі промисловості. Результати можуть бути використані органами державного управління Хмельницької обласної державної адміністрації під час визначення стратегії розвитку області на наступні періоди часу.

Література

1. Стратегія сталого розвитку регіону : монографія / [І.О. Александров, О.В. Половян, О.Ф. Коновалов та ін.] ; за заг. ред. І.О. Александрова / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк : Ноулідж, 2010. – 203 с.
2. Сталій розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : монографія / [О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.] ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.
3. Геєць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України / В.М. Геєць // Економіка України. – 2014. – № 12. – С. 4–19.
4. Геєць В.М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання / В.М. Геєць // Економіка України. – 2015. – № 1. – С. 4–25.
5. Клебанова Т. С. Неравномерность и цикличность динамики социально- экономического развития регионов: оценка, анализ, прогнозирование : монография / под ред. Т. С. Клебановой, Н. А. Кизима. – Х. : ФЛП Александрова К.; М.: ИД «ИНЖЭК», 2012. – 512 с.
6. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : [монографія] / [Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов та ін.]. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320 с.
7. Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості : наук.-аналіт. доповідь / [О.І. Амоша, В.П. Вишневський, Л.О. Збаразська та ін.] ; за заг. ред. В.П. Вишневського ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. – 200 с.
8. Хмельницький онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://online.km.ua/geo20.html>
9. Сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm>
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://evrovektor.com/kved/2010/>
12. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.adm-km.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/prog_se2016.pdf
13. Програма залучення інвестицій в економіку Хмельницької області на 2011–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.adm.km.ua/doc/proginv2011-20.pdf>.

Надійшла 27.09.2016; рецензент: д. е. н. Хрущ Н. А.